

ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Μαρία -Μάρω Γαλάνη (PhD)

Χορογράφος Ε.Ε.Π στο ΤΕΠΕΚΕ Πανεπιστημίου Πατρών

Το θεατρικό έργο

Αφηγείται από σκηνής την πορεία μιας ολόκληρης ζωής στο μικρό χρονικό όριο μιας παράστασης.

Είναι ένα κείμενο γραμμένο σε πεζό ή έμμετρο λόγο διαλογικό ή μονολογικό διαιρεμένο σε σκηνές και πράξεις ή μόνο σε μία πράξη (μονόπρακτο).

Δομικά χαρακτηριστικά εξωτερικά

Το θεατρικό κείμενο είναι μια κατασκευή με προορισμό να παρασταθεί σκηνικά με κύριο χαρακτηριστικό τη θεατρικότητα. Η δραματική γλώσσα υπηρετεί λοιπόν τις συμβάσεις της αφηγηματολογίας αλλά και της σκηνής.

Αυτό συντελείται με τα εξής εξωτερικά μορφολογικά χαρακτηριστικά:

- Χρήση του **διαλόγου**
- **Σκηνικές οδηγίες**
- Χωρισμό σε **σκηνές** και **πράξεις**

Ο διάλογος

είναι η διαφορά του δράματος από τα άλλα λογοτεχνικά είδη, μια «ομιλούμενη δράση» που διαθέτει αμεσότητα και κινεί τις πράξεις των χαρακτήρων.

Ο διάλογος ανταποκρίνεται στις ανάγκες, τις πεποιθήσεις, αντιλήψεις και αξίες των χαρακτήρων – χαρακτηρίζει τα πρόσωπα.

Οικοδομεί τις διαπροσωπικές τους σχέσεις και μέσω αυτού συντελούνται οι δραματικές καταστάσεις και οι συγκρούσεις

Σκηνικές οδηγίες

Δεν εκφωνούνται επί σκηνής από τους ηθοποιούς Δίνουν πληροφορίες σχετικά με την εμφάνιση και την κίνηση των ηρώων και δηλώνουν το όραμα του συγγραφέα για την παράσταση, είναι οι κατευθύνσεις του συγγραφέα. Τοποθετούν τη δράση στο χώρο, στο χρόνο. Πληροφορούν και δίνουν ιδέες για την κατασκευή του σκηνικού, τα ρούχα, το φωτισμό της σκηνής, τη μουσική, τους ήχους, το θόρυβο -τρένο, αέρα, κεραυνό κ.λπ. Επιπροσθέτως σχετίζονται με την είσοδο και την έξοδο των δραματικών προσώπων, μερικές φορές ακόμη και με τις χειρονομίες τους, τα παραγλωσσικά στοιχεία της ομιλίας τους -κλάμα, γέλιο - το σωματότυπό τους, τη δύναμη τους κ.ά.

Προσανατολίζουν σχετικά με την εσωτερικότητα του δραματικού προσώπου και την ατμόσφαιρα της σκηνής

(Pavis 2006:349).

Δομικά χαρακτηριστικά εσωτερικά

Αυτό που μορφοποιεί και καθιστά κατανοητή την παράδοξη φύση του θεατρικού λόγου είναι τα εσωτερικά του στοιχεία:

- **Συγκρούσεις** όλα είναι προϊόν συγκρούσεων είτε εξωτερικών (ανάμεσα στους ήρωες) είτε και εσωτερικών (κρίση συνείδησης)
- **Παραστασιμότητα** είναι λέξεις είναι δράσεις (κάθε τι στοχεύει στην πρόκληση δράσης)
- **Χαρακτήρες** τα πρόσωπα αποτελούνται από «σάρκα και οστά»

Στα δομικά λειτουργικά χαρακτηριστικά είναι επίσης:

- **Θέμα**
- **Χαρακτήρες**
- **Δράση**
- **Πλοκή**
  - έκθεση
  - δέση
  - σύγκρουση
  - κορύφωση
  - λύση και κάθαρση
- **Γλώσσα και το ύφος** της, που μπορεί να παραπέμπει σε ένα ρεύμα π.χ. ρεαλισμός, νατουραλισμό, παραλόγου κ.λπ.
- **Χώρος και χρόνος**, ως αναγκαία **συνθήκη/χωροχρονική** θεματική τοποθέτηση

Ο χαρακτήρας

Τους «χαρακτήρες» τους συναντάμε στα λογοτεχνικά έργα και αναφέρονται επίσης με τους όρους «πρόσωπα» ή «δρώντα πρόσωπα» ή «ήρωες», καθώς και «πρόσωπα του δράματος» (*dramatis personae*).

Ο Αριστοτέλης διακρίνει τους **χαρακτήρες**/«ήθη» σε καλούς/ «σπουδαίους» και κακούς /«φαύλους». Στην τραγωδία εμφανίζονται πρόσωπα απ τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις, ενώ στην κωμωδία (το ταπεινό είδος) οι ήρωες ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα.

Στο αστικό και σύγχρονο δράμα συναντάμε όλων των ειδών τους **χαρακτήρες** οι οποίοι αφορούν την ιδέα του συγγραφέα, της γενιάς, της σχολής, της εποχής κ.λπ. για τον άνθρωπο. Στα κείμενα, πχ τα ρεαλιστικά, ο συγγραφέας χτίζει ήρωες σε ομοιότητα με τα αληθινά πρόσωπα· ενώ σε άλλα είδη π.χ. στα παραμύθια οι χαρακτήρες απλά σκιαγραφούνται, και διαθέτουν μια σ ιδιότητα (όμορφος άσχημος καλός κακός) στον υψηλότερο δυνατό βαθμό ή αντιπροσωπεύουν μια φιλοσοφική ή ιδεολογική θέση (φυσικά, μεταξύ των δυο ακραίων αυτών περιπτώσεων, απαντώνται όλες οι δυνατές διαβαθμίσεις).

Τύποι δραματικών χαρακτήρων

- **Εξαιρετικοί χαρακτήρες.** Είναι οι ήρωες των περισσότερων σημαντικών θεατρικών έργων. Πριν την σύγχρονη περίοδο οι ήρωες είναι οι εξαιρετικοί (βασιλιάδες, στρατηγοί, υψηλά ιστάμενα σε κοινωνική θέση πρόσωπα)
- **Αντιπροσωπευτικοί ή υποδειγματικοί χαρακτήρες.** Στο σύγχρονο δράμα ένας χαρακτήρας είναι ξεχωριστός επειδή είναι αντιπροσωπευτικός μιας ομάδας
- **Χαρακτήρες αποθεμάτων.** Πολλοί χαρακτήρες στο δράμα δεν είναι «πλήρεις». Γνωστά παραδείγματα χαρακτήρων αποθεμάτων απαντώνται στην *commedia dell'arte* (Ιταλία δέκατο έκτο ως δέκατο όγδοο αιώνα)

Η πλοκή θεατρικού έργου

Το Αριστοτελικό σχήμα

A. Έκθεση

| προϊδεασμός |

B. Δέση

| σύγκρουση, κλιμάκωση, κορύφωση |

Γ. Λύση | καθοδική κίνηση μέχρι την έκβαση |

ή αλλιώς

A. Αρχή |

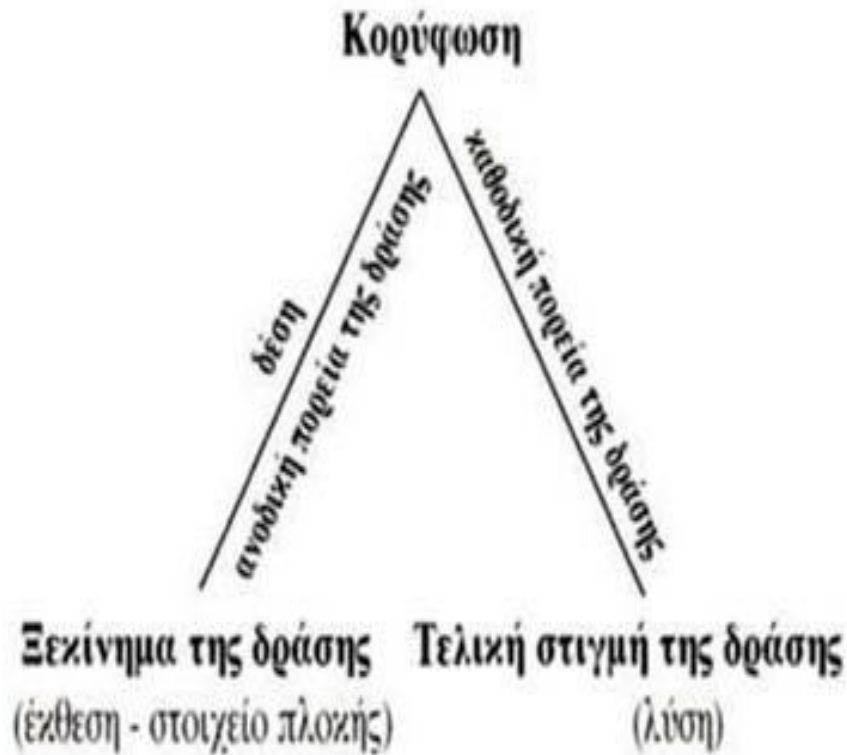
τα δεδομένα |

B. Μέση |

σύγκρουση, κλιμάκωση, κορύφωση |

Γ. Τέλος | έκβαση – λύση |

Το πυραμοειδές σχήμα ως πρότυπο σωστής πλοκής θεατρικού έργου του Freytag

Ως τα τέλη του 19ου αιώνα, η «έκθεση ήταν στο ξεκίνημα του έργου και αφορά στην παροχή πληροφοριών προς το θεατή. Από τις αρχές του 20ού αιώνα και μετά, κάποιοι δημιουργοί καταργούν την «έκθεση» και οι αποκαλύψεις γίνονται σιγά – σιγά και αν είναι απαραίτητες. Στο θέατρο του παραλόγου, οι πληροφορίες που έχει στη διάθεσή του ο θεατής για να κατανοήσει τη δράση, είναι ελάχιστες.

Συνεπώς, δεν υπακούν τυφλά στο σχήμα του Freytag όλα τα έργα (συνήθως τα σύγχρονα δεν υπακούν σε κανόνες)

Η σύμφωνη με τον Αριστοτέλη λύση και κάθαρση ίσως και να λείπει και να ολοκληρώνεται ένα έργο και χωρίς αυτήν, κυρίως, όταν πρόκειται για μοντέρνα κείμενα τα οποία αφήνουν ανοιχτό το τέλος.

Επισημάνσεις για το θεατρικό κείμενο και ιδιαιτερότητές του

- *«Όσο ποιητικότερο το κείμενο, τόσο πιο αδύνατη η δραματικότητά του» (Ot. Zich: 1931).*
- Ο θεατρικός λόγος είναι λόγος προς άλλον, έχει απεύθυνση
- Δεν λέγονται όλα, κάποιες φορές είναι πολύ σημαντικό το τι δεν λένε τα πρόσωπα
- Είναι σημαντικές οι σιωπές και οι παύσεις ομιλούσες (τα βωβά πρόσωπα στους ποιητικούς μονολόγους του Ρίτσου)
- Μερικές φορές τα πρόσωπα δεν λένε αυτό που σκέφτονται σαν ο λόγος να στοχεύει να συγκαλύψει τις προθέσεις, αντί να τις αποκαλύψει

Για τον Grotowski το δραματικό κείμενο είναι θεατρική λογοτεχνία και δεν πρέπει να αποτελεί για τον σκηνοθέτη ούτε αυτοσκοπό, αλλά ούτε και πρόσχημα.

Το κείμενο «είναι κάτι σα σκαρπέλο, που μας δίνει τη δυνατότητα να ανοίξουμε τον εαυτό μας, να ξεπεράσουμε τον εαυτό μας, να βρούμε τι είναι κρυμμένο μέσα μας [...] να επιχειρήσουμε μια υπέρβαση της μοναξιάς μας. Στο θέατρο το κείμενο λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο που λειτουργούσε ο μύθος για τον ποιητή των παλιών καιρών» (J. Grotowski).

- «Με ενδιαφέρει να δω τι είναι κάτω από το κείμενο. Εδώ ο λόγος είναι ένα μέσο, αλλά ταυτόχρονα είναι το απόλυτο» (Λ. Βογιατζής)
- «Το κείμενο αντιπροσωπεύει μια δέσμη δυνατοτήτων που ενεργοποιεί τη σκηνή και ενεργοποιείται από αυτήν» (G. Strehler)
- Θεατρικός λόγος υπηρετεί τα κρίσιμα στοιχεία της δράσης, τα «πυρηνικά γεγονότα, που, σε μια αιτιακή αλυσίδα, πυροδοτούν το ένα το άλλο διαδοχικά» (R. Barthes)